

Érdeklődésének előterében a zeneesztétika állt. E tárgyban megalkotta az első modern szellemű magyar összefoglalást (*A valóság zenei képe*, 1962). Különlegesen fontos volt számára Bartók: generációk sora az ő megkerülhetetlen monográfiájából ismerte meg a zeneszerző életét és műveit (*Bartók Béla*, 1965). Az életrajz mellett dokumentumokat felvontató, hasznos kiegészítőként sokak polcán ott állt a Lampert Verával közösen szerkesztett *Bartók-breviárium* (1958). A külföld zeneszerzői közül Debussy volt Ujfalussy József számára a legkedvesebb – ezt jelzi a Kis Zenei Könyvtár sorozatában, 1959-ben megjelent könyve. De operával is foglalkozott: emlékezetes remeklése a *Tamino a válaszáton* címmel kiadott tanulmány, amelyet a Zeneműkiadó 1986-ban önálló könyvként jelentetett meg. Hatvanadik születésnapja alkalmából *Zenéről, esztétikáról* címmel láttak napvilágot válogatott esszéi. Enciklopédikus tudása lehetővé tette, hogy bármely témához szóban vagy írásban a legteljesebb illetékességgel, alkotó szellemben szóljon hozzá – erre emlékeznek az elmúlt évtizedek zenetudományi konferenciáinak hallgatói éppúgy, mint hajdani tanítványai, akik életre szóló útravalóként őrzik magukban az Ujfalussy-órak hangulatát, a zongora mellett a teljes zeneirodalmat fejből idéző, jó humorú, nyájas tanár képét.

Az élet minden területén a használni akarás, szerénység, szellemi elegancia és derű jellemezte. A magyar zenekultúra európai formátumú gentlemanjeinek egyikét veszítette el a 90 évesen távozott Ujfalussy József személyében.

Csengery Kristóf

A végső búcsú a Farkasréti temetőben a temetés napján február 19-én volt.

Dr. Batta András elhangzott beszéde

Szeretve tisztelt professzoromra, rektor-elődömrre, atyai barátomra emlékezem a „zeneakadémisták”: régi és jelenlegi tanárok, diákok nevében.

Eszembe jut, hogy egyszer mesélte Tanár úr, mit mondott Klemperer Tóth Aladárrol: „ein Genie ohne Fach” – „généusz, szorosabban vett szakterület nélkül”. Ez órá is illet, abban az értelemben, hogy mindent tudott. Legalábbis a jelenlétében az ember úgy érezte, hogy ennél többet nem lehet és nem is érdemes tudni. Tudásához fűződő kapcsolata volt lenyűgöző. Bámulatos memóriája idézetek raját hozta elő, többnyire eredeti nyelven – Homéroszt, akiről bölcsészdoktori disszertációját írta, Platónt, aki talán a tanári mintát is jelentette számára, Arisztotelészt, aki esztétikai megközelítésének alapját képezte és sok olyan görög auktort, akiről tőle hallottunk először, és valószínűleg utoljára is. Mennyei társaságában mindig jelen voltak a rómaiak, Cicero, Tacitus, Vergilius - sokan. Gyakran citálta Goethét, Kantot, és a magyar irodalom klasszikusait: Arany Jánost

– akinek hatalmas életművéből minden szituációra talált egy-egy strófát vagy sort; Adyt, akiért ugyancsak rajongott, mint annyi más érmelléki jelesért. A Partiumról – különösen idős korában – sokszor beszélt, ami mögött gyerekkori élmények bújtak meg. Mint annak idején az athéni akadémián, számára is a dialógus volt a megnyilatkozás legtermészetesebb és leghatékonyabb formája. Bármikor, bármilyen témával be lehetett hozni a kopogni. Ilyenkor kissé elfogódottan – ami társaságában könnyen bekövetkezett – előadtunk valamit és kérdeztünk, ügyelve a megfogalmazásra, mert nem akartunk ezen a téren tisztátalannak mutatkozni előtte, aki általában nyomdakészen beszélt. Figyelmesen meghallgatott, majd – mintegy megkerülve a téma botladozó körülírását – odavezetett a dolog lényegét alkotó pillérekhez. Ilyenkor elhangzott egy definíció. Egy olyan mondat, amelyet mások évtizedek kutatásai után, akadémiai székfoglalók összefoglalásában képesek csak megragadni. Tőle egy kőbevésett megfogalmazás ugyanolyan természetességgel jött, mintha mondjuk egy kávéért kért volna. Soha nem éreztem rajta az erőfeszítés nyomát. Nem tűnt fel, hogy bármire is előzetesen készült. Mindig jelen lévő és mozgósítható gondolat-légió vette körül. Nemcsak szóban, hanem a zongoránál is idézett, és szinte mindenről eszébe jutott egy oda illő, a megoldást plasztikussá tevő, olykor karikírozó anekdota. Beszédének e három rétege: a definíció, a példa értékű idézet és a humoros történet zárt és összefüggő szellemi egységet alkotott.

Zeneakadémiai órái ugyancsak beszélgetés-formában zajlottak, noha még inkább egyoldalúan, ugyanis csak a legritkább esetben tudtunk válaszolni kérdéseire – ezeket ő válaszolta meg, és tett fel újabbakat. Ha kedve volt, hosszú, asszociációs láncot rögtönzött. Mesélt Tamino beavatásáról, Rameau harmóniavilágáról, Debussy hangzatairól és az impreszionista festészetről, Mozart-operahősök hangszeres metamorfózisáról, Beethoven természet-élményeiről, Kodály igaz és poétikus magyarságáról, a Bartók-művek hídjairól, és sok minden másról. Szellemének másik nagy csodája az volt, hogy egyszerre tudott szemlélni egyetemesen és magyar-ként, muzsikusként, irodalmárként, esztétaként, filozófusként, zene- és művészettörténészként. E tudományok és művészetek mentén hatalmas köröket rajzolt, hallgatóit középre állította és megforgatta, hogy szinte beleszédültünk.

Tanári pályáján, amelyet 53 éven át gyakorlatilag hiányzás nélkül járt végig, óriási tekintély övezte. Nemcsak az ifjú zenetudós-palánták körében, hanem olyan gyakorlati muzsikusoknál is, akik talán csak egy töredékét értették meg esztétika óráinak eszmefuttatásából. De az is egy bizonyos szinten a teljességét jelentette.

Soha nem emelte fel a hangját, mégis, ha jelen volt, mindenki rá figyelt. Nagyon keveset, szinte soha nem beszélt magáról. Nem személyeskedett, és senkiről, senkinek nem mondott rosszat, sem közvetlenül, sem a háta mögött. Érvényesüléséhez nem volt szüksége arra, hogy személyét előtér-

be tolja, mert világitott intellektusa és lenyűgözött bölcsessége. Jelenlétét, barátságát kitüntetésnek vették az igazi nagyok és az átmeneti hatalmasok egyaránt.

A köznek szüksége volt rá vezetőként, mert bíztak benne, és nem féltek attól, hogy – mint az általa sokszor idézett Bolond Istókban Arany írja – „virágot tipor gyomért”. Felismerte a virágokat – szerette is őket – és nem törődött a gyommal. Tudta, hogy a rózsa a fontos és nem a gyom. Saját szerepét nem értékelte túl. Szerény volt, azzal az öntudattal, ahogyan Arany János: egy barázdát ő is vont a történelem szántóföldjén, egy hosszú barázdát, amelybe sok magot szórt el. Nem írt eleget – legalábbis enciklopédikus tudásához és szerencsésen hosszúra mért életéhez képest. A magok kimondott szavakban hullottak ránk. Ahogyan Antiphanes Platónról írta, szavai első hallásra megfagytak, mintha a hideg égővbe kerültek volna, de a tehetséges ifjak szívében, emlékeiben feloldódtak és életre keltek.

Ujfalussy tanár úrnak a Zeneakadémia második alma mátere volt, mint ahogyan Budapest – a szülőváros és kulturális anyaföld, Debrecen után – gyanítom, mindig csak második otthona maradt. Ám a Zeneakadémiát mindennél jobban szerette. Ide kötötték a tanulóévek Veress Sándor, Szabolcsi Bence, Bartha Dénes, Kodály Zoltán, Ferencsik János műhelyéhez. Ide kötötte egy szunnyadó előadóművészi és zeneszerzői attitűd, egy mély és talán érdeklődésének valamennyi hajtó energiájánál erősebb vonzódás. A Zeneakadémiáért vállalt 1980-ban, rektorként áldozatot. Az ő vezetése alatt került vissza a Zeneakadémiához a régi épület, ahol még Liszt és Erkel tanított, Bartók, Kodály, Dohnányi, Weiner diákoskodott. Neki köszönhetjük, hogy újra felépíthettük a szentélyt, Liszt Ferenc egykori lakását a relikviákkal. Vezetőként is hű maradt póztalan önmagához, és ahhoz az eszményhez, amelyet zeneesztétaként vallott s le is írt elődje, Molnár Antal egyik könyvének előszavában: „a zene jelentéshordozó, etikai fontosságú társadalmi jelenség, amelynek gyakorlata a filozófiai szintű megértés nélkül sekélyes prakticismusba fullad, és végül önmagát sorvasztja el.”

A legnagyobb muzsikuskok értik és hirdetik ennek a kijelentésnek az igazát. Ujfalussy József rektor úr a zene akadémiajából művelt muzsikuskok egyetemét kívánta létrehozni. Immár nem lép be többé a Király utcai kapun a görög szellemű magyar gentleman, akinek jó volt kifejezni tiszteletünket, mert ezáltal magunkat emeltük fel. Még törődött testtel is meggyőzően képviselt egy távolodó szellemi lovagrendet, amelynek egyik utolsó beavatottja volt.

Amit szívünkben hagyott, megtartjuk.

Tanár úr! Nyugodjék békében!